
SZÉKELY FONÓ – KOLOZSVÁR (1992)

Kodály operája az m5 2023. január 29-i műsorán

Váratlan és csodálatos meglepetéssel kedveskedett nézőinek az M5 televíziós adó: 2023. január 29-én műsorára tűzte Kodály remekművét, főművét, a Székely fonó c. operát a Kolozsvári Magyar Opera 1991-es előadásában, melyet a Magyar Televízió 1992 szeptemberében rögzített televíziós operaként.

Sajátos módon került az m5 adásába a mű: a műsorújságok, televíziós műsor-előzetesek egy részében csak ezt a címet olvashattuk: Zenés TV színház. A jelen sorok írója is véletlenül tudta megnézni: a cím nélküli műsor cím alapján kapcsolt az M5-re a fenti napon 21.00 órakor, gondolván: hátha valami értékes produkció vár rá; de amint meghallotta a Székely fonó fenséges unisono vonós bevezetőjét, már tudta: a számára igen-igen kedves Kodály-mű következik, s bárhogy szólal meg, mindenképpen szépségek várnak rá.

(Engedtessek meg itt egy kritikai közbevetés a hazai műsorközlés állapotáról. Közismert, hogy szinte napról napra szorulnak a háttérbe a valódi értékeket közvetítő rádió és TV-adók (elsődlegesen a Bartók Rádió, műsorainak egy részében a Duna Televízió és a jelen írásban szereplő m5). Az ezen médiák műsorai iránt érdeklődők már eleve komoly nyomozás után tudják megtalálni a nekik fontos adásokat: a műsorújságok a 100 TV-adó műsorának közlése mellett már távirati stílusúnak sem nevezhető címekkel és sokszor hiányosan „tudatják”: mit láthatunk, hallhatunk a fenti adókon. Néhány éve még volt egy műsorújság, ami viszonylag pontosan és részletesen adott tájékoztatást többek között a Bartók-adó műsoráról; az is volt a címe, hogy „rtv részletes”. Kiadója sürgősen talált, megszüntette: menjen föl az internetre, aki több információt óhajt. De hiszen épp ezért kell e sorokat leírni: miért nem lehetett, ill. lehet az RTV Részletes elektronikus változatát létrehozni?! Szívesen mennénk utána az internetre...)

S most vissza Kodály nagyszerű művéhez. A Kolozsvári Magyar Opera varázslatos előadása végképp meggyőzte e sorok íróját: a Székely fonó a Mester *egyetlen operája*. Semmiképpen sem daljáték, annak ellenére sem, hogy Kodály maga így nevezte.¹ Kétségtelen, hogy a Wikipédia nem tekinthető tökéletes definícióforrásnak, de ezúttal használható idevágó meghatározása: „A **daljáték** egy zenés-táncos, általában vidám hangvételű színmű, amelyben az ének és a próza váltakozik.” E mondat egyetlen szava sem igaz a Székely fonót illetően; ezzel szemben minden operai jelleg megtalálható benne: mesterien végigkomponált zenei folyamat, különleges, elsősorban zenei alapú dramaturgiával, dramaturgiai csúcspontokkal, vezérmotívumokkal, áriának tekinthető szólókkal, együttesekkel, kórustablókkal. Ha valaki azzal az ellenvetéssel élne, hogy a hagyományos operákkal szemben e műnek nincs valódi története, drámai vonalvezetése, annak mindenekelőtt azt üzenjük, hogy már elég régóta léteznek olyan operák, melyek inkább kevésbé összefüggő képek egymásutánjai, még sincs hiányérzetünk a függöny legördülése után. (NB: Bartók egyetlen operája, A kékszakállú herceg vára sem „hagyományos” opera.) Másrészt a Székely fonónak igenis van cselekménye, drámai vonulata, bár nem az, amit Kodály kitalált annak idején (A Kérő menekülése, üldöztetése, elfogatása; a Gazdag legény bűnösségének napfényre derülése, elfogatása, a Kérő és a Háziasszony szerelmének győzelme). Ezt a „sztorit” már elég régen félretették a dramaturgok és rendezők; engedjék meg, hogy ehelyütt első idevágó élményeként a Szegedi Nemzeti Színház 1976-os előadására hivatkozzon a krónikás: Horváth Zoltán (1928–2018) kizárólag a zenei folyamat dramaturgiájára építve vitte végig a darabot, sikeresen. 1991-ben ugyanígy tett az univerzális tehetségű Demény Attila zeneszerző, zongoraművész, a Kolozsvári Magyar Opera korszakos jelentőségű rendezője (lassan két éve már ő sincs köztünk: idő előtt, 66 évesen távozott az élők sorából). A Kérő és a Háziasszony nehéz sorsát jelképező ravatallal indítja az operát, majd szimbólumok sorozata vezet bennünket végig a művön, mely végig a férfi és nő, a személyes és közösségi tragédiák, ugyanakkor örömök világának különböző vetületeit vetíti elénk; a magyar népi világ egészen magasrendű szublimációját

¹ Mint a következő idézetből is kiderül, Kodály Zoltánt és alkotótársait is erősen foglalkoztatta a dalmű pontos műfaji meghatározása: „*Librettóm ilyenformán nem tart igényt a megszokott operalibrettók plasztikus egységére, inkább sejtet, mint mesél. Talán azt írhattam volna a színlapra. 'Szövegét szerezte a magyar néplélek' ... Így aztán kialakult egy eddig ismeretlen műfaj, amit talán próza nélküli daljátéknak nevezhetnénk ... Nem tudtuk pontosan meghatározni a műfajt. Mivel mégis a daljátékhoz áll a legközelebb, megegyeztünk, hogy legyen hát daljáték.*” (Kodály Zoltán a Székely fonóról, Színházi Élet, 1932. május 1-7.) (A Szerk. megj.)

adja nekünk át. (Itt kell ismét kitérőt tennünk: az említett „távirati stílusú” műsorújsági ismertető szerzője a félretett kodályi sztorit közölte... No comment.) Szinte végig partnerünk ebben a Nagyorrú bolha, aki ezúttal cilinderes játékmester két bohóca társaságában.

Georgescu Mária

Az előadás legfőbb, legszuggesztívebb szereplője Georgescu Mária, aki a szó legmagasabbrendű értelmében fejedelemasszonyi jelenség, megjelenésében, alakításában és rendkívüli szépségű énekhangjában egyaránt. Humorát is megcsodálhatjuk a Kitrákotty mesében, melyet ezúttal – örvendetes módon – nem másik szereplő kapott meg. De megrendítő a Görög Ilona balladában, a Rossz feleség-balladában, végül a finálé, a „boldog vég” felépítésében egyaránt.

Hercz Péter

Nagyszabású partnere a nemes, súlyos, dús hangú bariton, Hercz Péter. Bancsov Károly nagyszerűen hozza játékmesteri mozgásos szerepét, de kifogástalan két

száma is (Most jöttem Erdélyből; El kéne indulni), amit így kiváló bariton szólaltat meg (volt rá eset, amikor sajátos megfontolások alapján tenor kapta ezt a szerepet). Kevesebb lehetőséget kapott Berecz Zselyke, de azzal szuggesztíven élt Bertelaki László anyjaként.

Marton Melinda

Marton Melinda, a kolozsvári opera értékes lírai szopránja lendülettel énekelte a Kodály által drámai környezetbe helyezett fonóházi szőlőját (Nincsen fonál a rudamon), szépen formálta Görög Ilona balladáját és igen szép kettőst énekelt A csitári hegyek alatt Kiss B. Attilával. Igen: ebben a Székely fonóban a 29 éves Kiss B. Attila volt a Fiala legény; nagy élmény volt éneke és játéka a Görög Ilona-balladában, nem is beszélve a már említett A csitári hegyek alatt-ról. Kodály operája valódi főszereplője a kórus, ami minden szempontból magától értetődő: minden idők legnagyobb magyar kóruszeneszerzője központi, kiemelt feladatokat adott az énekkarnak (nem véletlen, hogy a színházi kórusok tartanak a Székely fonótól, hiszen hivatásos a cappella kórusoknak is nehézségeket jelentő virtuóz tételeket kell színpadi mozgással előadniuk), melyeket a Kolozsvári Magyar Opera Énekkara fölényes könnyedséggel és biztonsággal teljesített, Laskay Adrienne karigazgató betanítása révén.

Demény Attila

Demény Attila rendező konzseniális munkatársa volt Juhász Anikó koreográfus, hiszen a szokásosnál lényegesen összetettebb mozgásokra volt szükség a kórus részéről is. Mértéktartóak, de amikor szükséges volt, izgalmasak voltak a jelmezek is; a szcenírozás nem igényelt jelentős díszleteket — jelmez- és díszlettervező: Witlinger Margit — de megható volt a Görög Ilona balladában szereplő óriás kalitka, mely a részlet végén a „mennybe” emelkedik.

Hary Béla

Hary Béla (1934–2011) vezényelt, a nagy erdélyi karmester, aki 1956-tól haláláig volt a Kolozsvári Magyar Opera művésze, két ízben igazgatója is, s aki zeneileg makulátlanul tökéletes előadást hozott létre.

Kodály legmonumentálisabb műve – 1 és negyedóra folyamatos zene – megszólalt tehát az m5 műsorán, szinte cím nélkül, szinte titokban; miközben lényegesen kisebb értékű muziknak számtalanszor kell végignéznünk előzeteseiket.

Nem lenne szabad felednünk, hogy addig kell őriznünk és védenünk értékeinket, amíg van hol és van kinek.

A kolozsvári Székely fonó megtekinthető a YouTube-
n: <https://youtu.be/DIkQTgj6aag>

Kiss Ernő